

УДК 351/354

C. X. ЕЛЬ-ШАМАНДІ

**ПРОБЛЕМИ ТА МЕТОДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН**

Проаналізовано проблеми, які гальмують зовнішньоторговельні відносини між Україною та Польщею. Визначено комплекс заходів, що потенційно ефективно сприятимуть покращанню українсько-польської зовнішньоторговельної діяльності та розглянуто механізм їх реалізації.

Ключові слова: зовнішньоторговельна діяльність, імпорт, експорт, державне регулювання, заходи, проблеми, Україна, Польща.

The article covers problems restraining foreign trade relations between Ukraine and Poland. The author describes measures that could potentially encourage the improvement of foreign trade between Ukraine and Poland and mechanism of their implementation.

Key words: foreign trade activity, import, export, government regulation, measures, problems, Ukraine, Poland.

Україна здійснює зовнішньоторговельні операції товарами та послугами з приблизно 205 країнами світу, але саме Польща протягом довгого проміжку часу є одним із головних стратегічних партнерів України на європейському континенті. Закономірності функціонування зовнішньоторговельних відносин між Україною та Польщею формувалися протягом довготривалого історичного періоду й зазнали значних змін протягом останніх років внаслідок різноманітних причин, що провокує необхідність пошуку методів їх модернізації.

Дослідження особливостей українсько-польських зовнішньоторговельних відносин проводили такі вчені: В. Колесник, М. Марченко, І. Писарця, Я. Пташек, В. Сіденко, Т. Циганкова, С. Шипіорський та ін. Проте дослідження носять фрагментарний характер, оскільки детально не розкрито сучасних чинників, які негативно впливають на зовнішню торгівлю між Україною та Польщею та не запропоновано ефективних методів усунення таких чинників.

Мета статті – визначити основні проблеми та розробити методи модернізації українсько-польських зовнішньоторговельних відносин.

На даному етапі соціально-економічного розвитку України існують такі проблеми, які зупиняють розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та Польщею:

– незабезпеченість експорту товарів українських підприємств до Польщі необхідною фінансовою підтримкою, адже на даний час не існує відповідної

державної структури, яка займається страхуванням експорту та наданням експортних кредитів;

– утруднення при проведенні розрахунків по контрактах, що спричинено недостатнім розвитком міжбанківських зв’язків і проблемами, пов’язаними з нестабільною фінансовою ситуацією в країні;

– нестабільне українське законодавство у сфері зовнішньоторговельної та інвестиційної діяльності та невідповідність цього законодавства нормам і вимогам світових стандартів;

– повільне впровадження взаємної акредитації випробувальних центрів, лабораторій тощо установами стандартизації обох країн;

– відсутність високої маркетингової активності українських підприємств на польському ринку (українські підприємства рідко беруть участь в польських виставках та ярмарках);

– відсутність на території України відомих міжнародних агентств, які можуть оперативно підтвердити “standing” українського партнера по трансакції та незначна кількість запитів від українських підприємств щодо перевірки надійності їхніх польських контрагентів;

– невикористання Україною загальноприйнятого інструментарію господарювання в ринкових умовах (наприклад, міжнародного менеджменту, маркетингу);

– труднощі, які пов’язані з організацією двосторонніх робочих зустрічей представників українських міністерств і відомств у Польщі та Україні, які з приводу ініційованих українською стороною багаторазових змін і перенесення термінів візитів та складу делегацій, часто зриваються або втрачають свою актуальність [1].

Також слід зазначити, що безпосередньо на обсяги торгівлі між Україною та Польщею на сучасному етапі торговельно-економічного співробітництва чинять вплив такі фактори:

– високий рівень орієнтації підприємств Польщі на реалізації власної продукції;

– закупівля Польщею української високоякісної сировини з метою переробки та реалізації та світовому ринку;

– поява на українському внутрішньому ринку високоякісної продукції в галузі товарів широкого вжитку та харчової промисловості, яка сприяє витісненню аналогічної продукції польських підприємств;

– високий рівень акцизних зборів і митних ставок на певні групи імпортних товарів;

– низький рівень купівельної спроможності громадян України;

– незацікавленість громадян Польщі у придбанні української продукції, яка є не дуже розрекламованою [4].

Окрім проблем економічного характеру, які негативно впливають на розвиток торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею, існують також інші причини.

Варто виділити психологічний бар'єр, проявом якого є синдром упередженості та негативні стереотипи, які в однаковій мірі присутні у свідомості українського та польського суспільства. Безперечно, негативний вплив також здійснюють певні історичні події, дискусії стосовно яких проводяться на державному рівні: Волинська трагедія 1943 р.; діяльність С. Бандери та С. Петлюри; установлення меморіальному комплексу Львівських орлят та ін.

Безперечно, існування психологічних бар'єрів, дискусій щодо історичного минулого та різноманітних стереотипів негативно впливає на провадження двосторонніх відносин. Для того щоб усунути ці негативні фактори, необхідні не лише політичні угоди та декларації, а й поширення співробітництва у сфері культури, науки; активізація студентських обмінів між країнами; створення спільніх закладів освіти, ЗМІ. Таким чином, нагальною потребою є відхід обох держав від провадження крайнього націоналізму до високого рівня толерантності.

Також необхідно зазначити ще один чинник, який призупиняє активне співробітництво між країнами – розрив та його поступове поглиблення в результативності та темпах процесів реформування економіки. Існуюче економічне відставання України може, за певних умов, посилитись, наслідком чого буде зменшення авторитету України та її позиції як ефективного, надійного торговельного партнера.

Таким чином, беручи до уваги наявні проблеми, можливо зазначити позитивний характер торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею. Подальший ефективний розвиток цих відносин можливий за умови дотримання Польщею систематичного зовнішньоторговельного курсу на Україну та шляхом модернізації українсько-польських відносин.

Перш за все, слід вказати, що основним завданням державної політики України у сфері торговельної діяльності на зовнішньому ринку повинно бути утворення продуктивної системи підтримки експорту, яка зможе забезпечувати постійний розвиток вітчизняної економіки та сприяти реалізації експортного потенціалу України.

Для того щоб досягти вказаної мети, потрібно здійснити великий комплекс відповідних заходів стосовно:

- підвищення рівня конкурентоспроможності українського експорту;
- зростання ефективності функціонування наявних вітчизняних систем забезпечення експортної та імпортної діяльності (правова система, організаційно-економічна система, науково-технічна система, інфраструктура тощо).

Активізація використання механізмів СОТ та побудова інституційної інфраструктури сприяння українському експорту – це ще одні важливі умови розвитку українсько-польського економічного співробітництва.

В Україні є нагальна необхідність у розвитку комерційної дипломатії, одного з механізмів СОТ, яка є важливим інтернаціональним компонентом системи захисту вітчизняних інтересів у сфері зовнішньоторговельної діяльності. Комерційна дипломатія реалізується шляхом створення інституцій, діяльність яких сприяє забезпеченням національних комерційних інтересів та за рахунок організацій

заходів дипломатичного характеру, які сприяють участі України в різноманітних міжнародних проектах.

У свою чергу розвиток інституційної інфраструктури сприяння вивозу національних товарів і послуг передбачає функціонування системи органів, які займаються підтримкою вітчизняного експорту на приватному, регіональному, громадському і державному рівнях.

Безперечно, ефективну інституційну структуру сприяння експорту в Україні необхідно формувати не тільки шляхом упровадження нових механізмів та органів, а й за рахунок підвищення продуктивності діяльності уже існуючих державних органів, до функцій яких відносять:

- відстоювання економічних інтересів України на міжнародному рівні;
- участь у переговорах з торговельних та економічних питань;
- робота торговельних представництв при посольствах тощо.

Важливими заходами, які, безперечно, ефективно сприятимуть зовнішньоторговельним відносинам між Україною та Польщею, є організація національних сервісних і маркетингових мереж на польському ринку. До таких мереж варто залучати комерційні можливості та капітал успішних польських компаній та банків, котрі мають достовірну інформацію про стан ринку та необхідні комерційні зв'язки. З боку України цей процес може ініціюватися шляхом заснування на польських ринках бізнес-центрів, технічних центрів, торгових домів на акціонерних засадах разом з банківськими й комерційними структурами Польщі.

Для створення ефективної підтримки українських виробників у сфері зовнішньої торгівлі необхідною є організація регіональних центрів сприяння експорту, основною функцією яких мало бути надання консультаційних послуг регіональним виробникам та розповсюдження інформації про стан польського ринку і функціонуючих на ньому вимог до якості продукції.

Зважаючи на вступ України до СОТ, необхідною є активізація торговельної та економічної інтеграції країни з Польщею та з певними інтеграційними і митними союзами. Необхідно зазначити, що загострення конкуренції на міжнародних ринках, прискорення процесів інтеграції серед країн СНД та збільшення поглиблення процесів стагнації на міжнародних ринках – усе це створює несприятливі умови для торговельної інтеграції України з Польщею.

Окрім того, паралельна реалізація інтеграційних проектів щодо угоди про поглиблену зону вільної торгівлі з Європейським Союзом та необхідність укладання нової угоди про зону вільної торгівлі з Митним союзом Росії, Білорусі та Казахстану ускладнюється певною несумісністю базових принципів функціонування цих регіональних інтеграційних угруповань та потребує від України надзвичайної гнучкості щодо відстоювання національних економічних інтересів.

Порівняльний аналіз переваг і недоліків вибору регіонального вектору торговельної інтеграції України, здійснений експертами НІСД, свідчить, що в умовах існування високого рівня ризиків, пов'язаних з обома варіантами інтеграції, національним інтересам України відповідає політика збалансованих зовнішньоекономічних відносин: продовження курсу на європейську інтеграцію

з розбудовою взаємовигідної співпраці з Митним союзом поза рамками формального членства в ньому [3, с. 50].

Важливим методом розвитку торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею є вдосконалення митних процедур. Переважна більшість українських і польських підприємців вважають, що організація, якість надання і рівень автоматизації митних процедур і строк розмитнення товарів в Україні нижчі за середній рівень, сформованого у процесі міжнародної торгівлі.

Для активізації торговельної співпраці України з Польщею необхідно уdosконалити:

- способи нарахування й оплати митних платежів;
- регламентацію провадження контрольних процедур;
- систему контролю дотримання митного законодавства.

Окрім того, необхідна термінова гармонізація українського митного законодавства із стандартами Європейського Союзу, відповідно до яких уже давно приведено митне законодавство Польщі.

Тому іще одним необхідним заходом є закінчення реформування вітчизняної системи стандартизації та технічного регулювання. Необхідно зазначити, що вдосконалення та приведення у відповідність до міжнародної практики вітчизняних санітарних, фітосанітарних і технічних стандартів є важливим чинником розвитку українсько-польських торговельних відносин.

Отже, гармонізація національних стандартів вимогам Європейського Союзу, безперечно, сприятиме активізації розвитку торговельно-економічного співробітництва України з Польщею та іншими країнами та активній реалізації експортного потенціалу національної промисловості на міжнародних ринках.

Також необхідним є вдосконалення фінансових механізмів підтримки та регулювання діяльності українських експортерів (страхування експорту, кредитування та організації підтримки участі національних експортерів у тендерах в Польщі).

Досягнення цієї мети можливе шляхом реалізації такого комплексу заходів:

- створення державних програм з підтримки кредитування вітчизняних підприємств, які здійснюють експортну діяльність і мають високий рівень конкурентоспроможності на міжнародному ринку;
- фінансування програм сприяння експорту за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів, а також за рахунок приватних джерел відповідно до вимог СОТ;
- організація національної лізингової компанії для створення комфорктних умов для іноземних приватних та державних замовників щодо закупівель українських товарів;
- упровадження системи страхування експортних кредитів на випадок неплатоспроможності покупця, зростання втрат від змін валютного курсу, відмови покупця від придбання продукції;
- організація національного ринку форфейтингових і факторингових послуг;
- активізація торговельного фінансування малих і середніх підприємств;
- ефективне експортне кредитування та страхування.

Активізації торговельних операцій між Україною та Польщею також сприятиме інформатизація зовнішніх економічних зв'язків України, за рахунок провадження таких заходів:

– підвищення рівня інформованості національних експортерів про стан польського ринку та підвищення рівня поінформованості польських імпортерів про стан українського ринку товарів та послуг;

– організація ефективної інформаційної системи в галузі українсько-польської торгівельної діяльності;

– проведення ефективного державного моніторингу здійснення експортних та імпортних операцій;

– державне забезпечення інформаційною та методичною підтримкою українських експортерів під час пошуку шляхів збуту вітчизняної продукції на польському ринку;

– організація національної бази даних тендерів, які проводяться як у Польщі, так і в інших країнах;

– забезпечення українських підприємств-експортерів консультаційною допомогою у процесі їх участі в міжнародних виставках, ярмарках, тендерах;

– поширення серед українських імпортерів аналітичних матеріалів, брошур щодо ситуації на польському ринку товарів і послуг.

У процесі розробки стратегії стимулування українського експорту також необхідно є визначення галузей, які найбільше потребують підтримки держави у процесі провадження експортної діяльності. Безперечно, за теперішніх економічних умов, в Україні не має можливості здійснювати підтримку всіх секторів економіки, тому необхідно затвердити на державному рівні систему певних селекційних критерій:

– економічна ефективність експортованої продукції;

– попит на продукцію на міжнародному ринку;

– рівень науковоємності продукції, що виготовляється;

– ступінь сприяння розвитку інших галузей від збільшення експортованої продукції.

Відповідно до цих критеріїв необхідно створити нові механізми стимулування експорту продукції найперспективніших галузей. Такий вид підтримки повинен надаватись не лише у грошовій формі, а й шляхом інформаційного забезпечення та функціональної підтримки.

Окрім того, необхідно створити та реалізувати національну програму підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародному ринку та стимулювати розвиток освітніх, науково-технічних, ділових, інжинірингових, комунікаційних послуг.

На сучасному етапі функціонування українсько-польських торгівельних відносин актуальним є розроблення плану заходів щодо недопущення витіснення українських товарів з польського ринку, що сприятиме мінімізації негативних наслідків протекціоністської політики Польщі та стабілізуватиме очікування ринкових суб'єктів.

Безперечно, інструменти торговельної політики України та Польщі відрізняються, але для підтримки експорту в обох країнах використовують інституційну підтримку та фінансову підтримку, яка не суперечить вимогам і нормам СОТ.

Слід виділити, що ефективним інструментом є лібералізація торговельного режиму та, як наслідок, зменшення нетарифних бар'єрів для експортованої продукції та зниження імпортних обмежень для певних товарних груп. В обох аналізованих країнах для того, щоб обмежити імпорт, наявний досвід використання протекціоністських заходів, які мали такі негативні наслідки:

- страждають інтереси виробників;
- страждають споживачі через збільшення внутрішніх цін;
- викликають обмежувальні дії з боку інших країн, які також беруть участь у міжнародній торгівлі;
- потенційність позовів з боку країн, яким наносяться збитки від зростання мита;
- утворення великих можливостей для діяльності лобістських груп;
- зменшення конкуренції на внутрішньому ринку [4].

Через те необхідною умовою впровадження в Україні протекціоністських заходів повинна бути їх висока обміркованість і збалансованість.

Таким чином, проаналізувавши заходи щодо державної підтримки українського експорту та його виходу на польський ринок, можна виділити найефективніші та найнеобхідніші, серед яких:

- активізація використання механізмів СОТ та побудова інституційної інфраструктури сприяння українському експорту;
- активізація торговельної та економічної інтеграції України з Польщею та з певними інтеграційними і митними союзами;
- уdosконалення фінансових механізмів підтримки та регулювання діяльності українських експортерів;
- інформатизація зовнішніх економічних зв'язків України;
- визначення галузей, які найбільше потребують підтримки держави у процесі провадження експортної діяльності;
- створення нових механізмів стимулювання експорту продукції найперспективніших галузей української економіки;
- створення та реалізація національної програми підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній на міжнародному ринку;
- розроблення плану заходів щодо недопущення витіснення українських товарів з польського ринку [5].

Отже, іще одним напрямком, який необхідно вдосконалити, є обмеження в Україні імпорту з Польщі та інших країн шляхом використання, згідно з нормами СОТ, товарних квот, компенсаційних і антидемпінгових мит для захисту вітчизняного виробника.

Тому варто здійснювати оперативний контроль на польському ринку цінової ситуації, проводити моніторинг недобросовісної конкуренції та складних аспектів імпортної діяльності. Також необхідно запровадити нетарифне регулювання польського імпорту, метою якого має бути обмеження доступу на вітчизняний ринок конкуруючих польських товарів по демпінгованим цінам.

Окрім того, можливе використання таких інструментів нетарифного регулювання, як упровадження нових правил, які стосуватимуться розмитнення продукції; запровадження нових вимог до якості продукції; обумовлення ввозу імпортної продукції необхідністю розгорнення такого виду продукції на території України.

Щодо боротьби з тіньовим увезенням польської продукції, то необхідно здійснювати такі заходи:

- запровадити електронне декларування імпортованої продукції;
- організувати ефективну систему контролю за якістю продукції, що ввозиться з Польщі;
- уніфікувати оподаткування імпортної продукції;
- проводити аналіз польського ринку;
- удосконалювати методи визначення вартості мита та ін.

Також розвитку українсько-польського торговельно-економічного співробітництва сприятиме й лібералізація імпорту з Польщі.

Окрім цього, варто запровадити заходи з диверсифікації енергетичного імпорту з метою підвищення рівня безпеки внутрішнього ринку та забезпечення стабільності та передбачуваності функціонування основних експортօрієнтованих енергоємних галузей. За прикладом реалізації спільної енергетичної політики ЄС Україні необхідно орієнтуватися на формування трьох-чотирьох збалансованих джерел енергопостачання [3, с. 52].

Необхідним є, перш за все, впровадження програм енергетичної ефективності як способу зменшення залежності від імпорту енергоносіїв. Такі програми повинні стосуватися всіх енергоємних галузей та сфер соціального й економічного розвитку України: промисловості, паливно-енергетичного комплексу, агропромислового комплексу, транспорту, житлово-комунальної сфери тощо. Варто також сприяти й розвитку альтернативних джерел енергії та науковим дослідженням у цій сфері.

Також необхідно звернути увагу на підвищення конкуренції та рівня прозорості у процесі державних закупівель, адже залучення польських компаній до участі в тендерах стосовно отримання державних контрактів, зможе привести до зменшення вартості й збільшення якості державних послуг.

Варто зазначити доцільність упровадження критеріїв державних закупівель, відповідно до яких пріоритет надаватиметься вітчизняному виробнику. Зважаючи на обмеженість торговельної політики України зобов'язаннями СОТ та чинними й майбутніми преференційними торговельними угодами, органи державної влади не мають легальної можливості використовувати різкі дії обмежувального характеру. Отже, введення нових збільшення імпортних тарифів або впровадження

новітніх кількісних обмежень імпортованої продукції – це повинні бути короткострокові, екстрені заходи. При цьому, краще використовувати такі заходи торговельної політики, які сприяють збільшенню експорту української продукції.

Отже, розглянуті чинники, які зупиняють українсько-польські торговельно-економічні відносини, демонструють наявність шляхів їх усунення за рахунок, здебільшого, стимулювання українського експорту в Польщу.

Закономірно, що для ефективного торговельно-економічного співробітництва між Україною та Польщею необхідно не лише проводити експортно-імпортні операції, а й сприяти розвитку процесу взаємного інвестування, як важливого способу міжнародного економічного співробітництва.

Література:

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / О. П. Гребельник. – К. : Центр навч. літ-ри. – 2008. – 384 с.
2. Кучик О. С. Розвиток українсько-польського стратегічного партнерства [Електронний ресурс] / О. С. Кучик. – Режим доступу : http://libfree.com/138976006_politologiyarovvitok_ukrayinskopoleskogo_strategichnogo_partnerstva.html.
3. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період. – К. : НІСД, 2011. – 72 с.
4. Українсько-польський інтернет-журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukraine-poland.com>.
5. Циганкова Т. М. Міжнародна торгівля : навч. посіб. / [Т. М. Циганкова, Л. П. Петрашко, Т. В. Кальченко]. – К. : КНЕУ, 2001. – 488 с.
6. Яцків М. М. Проблеми та перспективи українсько-польських відносин [Електронний ресурс] / М. М. Яцків. – Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy>.

Надійшла до редколегії 14.10.2013 р.

УДК 351

A. O. ПАРАМОНОВ

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ:
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Розглянуто питання, пов’язані з визначенням оцінки ефективності територіальної організації влади. Проаналізовано моделі та зарубіжний досвід оптимальної організації роботи органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцеве самоврядування, моделі, ефективність, послуги, класифікація, зарубіжний досвід.